

BALNA INSULA B. M. V.

In catalogis S et V, intra annos 1270 et 90 redactis, apud Circariam Frisiae insertum est monasterium „Sta. Maria in Balna Insula, Osnabrugensis Dioecesis“. Secus nullum vestigium invenitur canoniae huiusmodi, et ideo auctores varias hypotheses finxerunt, identificando eam cum una

^{44a)} Chrys. v. d. STERRE, *Vita Sti. Joseph* (Antwerpen 1627) p. 300, refert ibi scholam extitisse ad saeculum usque XVI.

⁴⁵⁾ Cespites, sive sespites (cf. *Gesta Abb.* p. 262). Vulgo turf, Torf, tourbe.

⁴⁶⁾ Fertur fuisse stigmatibus vulnerum D. N. J. C. praeditus. Confer de eo P. DEBONGNIE in „Etudes Carmélitaines“ XX (1936) II 28

⁴⁷⁾ *Chartbk.* I 195

⁴⁸⁾ *Beneficiaalb.* 96a, *Gesta Abb.* 253

alterave abbatia, vel simpliciter habendo eius insertionem tamquam erroneam. Cum vero studium intensum, et comparatio assidua horum indicum nos docuerit, omnia apud illos habere suum fundamentum, re diligentius perspecta, solutiones quasdam proponimus.

Catalogi SVL referunt, praeter Balnam Insulam, separatim quidem, et coenobia Aland, Barthe et Langen, non vero Palmar, quod tamen certe tunc temporis iam extitit. Forte Palmar latet sub voce „Balna“? Ambae voces consonant quidem, et patrocinium B. M. V. concordat, sed „Portam Stae. Mariae“ fuisse simul „Insulam“ vix est supponendum, quia tunc a mari distabat. Etiam dioecesis in hoc casu esset differens. In dioecesi Osnaburgensi autem revera situm erat monasterium Ter Apel, de quo fere nihil scimus, et de quo vide infra sub dubiis. Sed nomina nimis discrepant, et locus iste tantopere distat a mari, ut vix umquam fuerit ibi insula. Maiorem igitur probabilitatem habet hypothesis ut sequitur:

Ex corona insularum, littori Frisiae germanicae adiacenti, minus Bant interea submersa, sed potissimum Borkum huic nostrae Balnae correspondere potest⁴⁹⁾. Occurrit enim haec insula, hodie pernota, bis in Chronico Emonis (Borkena 1227, et Borkna 1269)⁵⁰⁾. Balna autem palaeographice bene potest esse corruptela pro Borkna. Borkum saeculo XIII probabiliter extensionem habuit maiorem quam hodie, et optime erat culta et habitata. Abbatia Floridi Horti in vicinitate, et forte in ipsa insula, possedit bona. Borkum autem pertinuisse ad dioecesim Osnabrugensem, videtur minus probabile, sed scimus, catalogos supradictos saepius errare quoad indicationem dioecesis; quod occurrit etiam apud ipsam nostram circariam. Fieri ergo potest, saeculo XIII in Borkum extitisse canoniam Ordinis nostri, quae a fluctu quodam ante annum 1287 est ablata⁵¹⁾. In Ind. Vis. 1290, Balna Insula non iam invenitur, nec in catalogis Ordinis post hunc annum redactis (HWTPA).

Accedit et alterum momentum, quod hanc nostram opinionem confirmare potest. Ut iam supra diximus apud Aland, in documento quodam anni 1255 bis occurrit „praepositura de Insula“, et immo praepositus eius (Focco) memorantur⁵²⁾.

In utroque casu immediate postea adducitur praepositus in Langen, quod innuit, hanc „Insulam“ esse domum Ordinis nostri. Quod et putavit

⁴⁹⁾ Ita asserit Dr. A. W. Lang in Loga, in hydrographia historica regionis peritus.

⁵⁰⁾ Chron. Emonis, edd. FEITH etc. pp. 116, 227

⁵¹⁾ Forsan fluctus annorum 1277 vel 1283 (GABBEMA o. c.)

⁵²⁾ FRIEDLAENDER I 26

Suur, qui quidem suspicatur eam esse idem ac Aland, unica allata ratione: „Ubi gentium secus quaeramus monasterium huius nominis? Forte Aland etiam appellabatur Eiland, id est insula?“⁵³⁾.

Patet hanc thesim, a posterioribus habitam ut certam, non sufficienter esse fundatam, ut iam supra exposuimus apud Aland. Ideo censemus esse haud impossibile, domum „Insula“ in diplomate supra allato occurrentem, esse nostram „Sta. Maria in Balna Insula“.

HUGO II 154, iam putat, hanc domum fluctibus ante annum 1290 esse consumptam.

BARTHE St. Nicolaus

Berethe, Berte, Berthe, Werethe, Berth. Porta Frisiae Orientalis?, Sti. Nicolai in Porta?⁵⁴⁾.

In solitudine situm intra fines parochiae Hesel, prope Leer, Frisia Orientalis (Germania) — Dioec. Münster — Varii auctores falso quaerunt hoc monasterium in Beerta, loco quodam submerso in sinu Dollart (ita HARKENROTH, *Yegenw. St. WIARDA*, BÖRSTING SCHRÖER I 426).

Parthenon, fundatus circa annum 1204 ab abbate quodam Doccumensi, et Henrico canonico Cappenbergensi. Non est certum, utrum fundatio sit facta ex Merna ubi dictum Henricum tunc degisse scimus, an ex Doccum, sed videtur esse peracta ex rationibus, quas supra in praefatione, et infra apud Doccum et apud Mernam exponimus. Abbas iste fundator videtur secessisse in Frisiam Orientalem propter schisma quoddam⁵⁵⁾. Supponere licet, et hanc domum initio fuisse monasterium duplex sicut Aland, Langen, et Palmar, sed authentice hac de re nihil constat. Stetit sub paternitate abbatum Doccumensium. Barthe erat nequaquam dives, possedit tamen curias in ter Wys, Monycke Vorwerk, et Oldehave. De historia eius fere nihil scimus ad saeculum usque XVI. Videtur se adiunxisse circariae nostrae serius aliis, certe autem ante annum 1287. Anno 1290 ibi degebant 40 religiosi. Anno 1503 praeposito eius permittitur a Capi-

⁵³⁾ SUUR I. c. 96 |

⁵⁴⁾ Barthense coenobium sic fuisse nuncupatum, habetur quidem apud auctores recentes (ita MATTHAEUS Anal. III 549, et MS Ten BROEK sub voce Palmar), sed probamen authenticum pro hac re nullibi invenitur. „Porta“ videtur fuisse Palmar tantum.

⁵⁵⁾ Textum Emonis, quo haec res nititur, vide infra apud Kusemer

tulo Generali, recipere aliquem sacerdotem saecularem aut regularem ad professionem, et assumere eum in adiutorium⁵⁶⁾. Monasterium cum medio saeculo XVI aere alieno esset oneratum, bona sua in provincia Groningana sita voluit venundare. Quod voluerunt praevenire praelati circariae, iure merito dicentes, monasterium Barthense, utat in terra lutherana situm, eo ipso ad mortem fore damnatum ideoque pro Ordine perditum, ac melius esse bona illius in terra catholica sita salvare pro monasteriis ibi florentibus. Praepositus Schildwoldensis cum audivisset, post mortem ultimi praepositi Barthensis administratorem laicum et acatholicum venisse in illius locum anno 1563, nihil omisit, ut bona illa adipisceretur. Sed in vanum, novendecim enim moniales, tunc in Barthe existentes, noluerunt praebere suum consensum. Gyso Westerwolt, administrator de quo supra, vir rectus et timoratus, iura monialium suarum, etsi esset acatholicus, summopere defendit. Post mortem eius vero anno 1580, bona Barthensia trans Amasum sita primo videntur esse data abbati Marnensi, postremo autem praevaluerunt Schildwoldenses, qui bonis Barthensibus, trans Amasum sitis, pacifice frui sunt ad interitum usque proprium anno 1594. Anno 1597, Status Groningani ea Comiti Frisiae Orientalis debuerunt extradere⁵⁷⁾. In Barthe interea communitas paulatim est exstincta, ultima monialis obiit circa annum 1600. Monasterium dein factum est hospitale pauperum, omnes aedes adhuc substiterunt anno 1680⁵⁸⁾, sed postmodum solo sunt aequatae, et locus earum nunc silva est coopertus. Stalla chori ex Barthe nunc sunt in ecclesia Nortmoor.

Archivalia: StA Aurich 7 chartae 1499/1587 — RA Groningen, Redt. Arch. II cf. ind. — Arch. Farmsum, Groningen Nr. 446, cum sigillo conventuali (Vide etiam Schildwolde).

Fontes et Litteratura: Act. Cap. Gen. Laon 31, 59, 60 — HUGO I 325/30 — WAEFELGHEM 31 — ARENDS 181 ff — BÜRSTING SCHRÖER I 429 — Chron. Emonis (ed. ZUIDEMA) p. 9 — COTTINEAU 271 — DHGE VI 963 — FEITH, *Abel Eppens* II 451 — FEITH, *Gron. Beklemer.* II 331 — FEITH, *Reg. Gron.* II 394, *Suppl.* I 103 — FRIEDLAENDER Nr. 140, 669, 961, 1179, 1263, 1269, 1271, 1580, 1623, 1773 — HEIJMAN *Ostfr.* 28/31 — HOUTROUW I 182/83 — KOCHS 78 — MITHOFF VII 35 — REIMERS Hl. *Ostfr.* 24 — IDEM SKO 20, 46/53 — RUTGERS, *Farmsum* p. 660, 670 — De SITTER 316, 318, 319 — SUUR 101/03 — WIARDA II 354 — DEITER, *Urkunde des Klosters B. betreffend, vom Jahr 1570*, in: *Jahrb. Bild. Kunst u. Altert., Emden*, V 1, 140

⁵⁶⁾ Act. Cap. Gen. Laon 59

⁵⁷⁾ FEITH, *Rijkdom* 21. REIMERS SKO p. 49 sub hoc respectu est corrigendus.

⁵⁸⁾ IHERING, *Kirchen-Collectaneen* (MS StArch. Aurich)

Praepositi

Ignotus ca. 1204 (antea abbas in Doccum)	Johannes van Buiren 1499 ⁵⁹⁾
Arendt 1433 (Friedl. II 1774)	Peregrinus 1533 (ReimersSKO 20)
Fridericus — 1454 (ibid. I 661) postea praep. in Langen	Gerd v. Vollenhove 1558/61, † 1563 (StA Aurich, K. Barthe nr 7)
Aynt ante 1490 (ibid. II 1271)	Gyso v. Westerwolt, administra- tor laicus 1563—80
Johannes 1490 (ibid.)	

BETHLEHEM B. M. V.

Bethlemestra-, -eemstra convent, Bethelahem, -lem, -leem, -laheem, -lahem, Berlaheem. — Hodie: Barthlehiem

SE Oudkerk, in pago Tjerksteradeel, in prov. Frisiae. Dioc. Utrecht, postremo Leeuwarden. — Vitetur confusio cum abbacia Smalle Ee OSB in Frisia, cum asceterio Rottum eiusdem ordinis (Prov. Groningen), et cum canonia O. S. A. in Zwolle, quae omnes pariter vocabantur Bethlehem.

Parthenon, prioratus. Sorores monasterii duplicis Horti Stae. Mariae anno 1170 ab abbate fundatore Friderico huc sunt translatae. Hoc asceterium ditissimum, arcte abbaciae matri coniunctum⁶⁰⁾, ab anno circiter 1200 habuit bona separata. Genuit parthenones Treptow in Pomerania (Circ. Slaviae), et vicinum Buweklooster. Anno 1499, Capitulum Generale revocat litteras permissionis quondam datas monialibus in Bethlehem, „ut uterentur velis albis, praecipiens ut amodo velis nigris utantur sicut de more in Ordine nostro“⁶¹⁾. Moniales pluries erant ex nobilitate.

⁵⁹⁾ FRIEDLAENDER 1623. Probabiliter est idem ac praecedens, et ac ille praepositus, qui secundum Act. Cap. Gen. 59 brevi ante annum 1503 resignavit.

⁶⁰⁾ Anno 1534 in testamento quodam legatur unicuique „albarum Dominarum in Mariengaerde“ een ton Hamburger Bier“, ex quo liquet, hanc domum usque in finem fuisse habitam tamquam partem matris abbaciae (CANNEGIETER in *Fries. Volksalm.* 1894 p. 58).

⁶¹⁾ Act. Cap. Gen. Laon 28. Cf. quod habent WUMKES p. 93, et *Gesta Abb.* p. 255 de hac re.

Circa annum 1500 magna pars bibliothecae celebris viri sapientis Suffridi Rudolphi translata est in Bethlehem, quo filia eius voluit intrare⁶²). In hoc monasterio, ut in aliis coenobiis Frisiae, „sub tribus clavibus“ asservabantur documenta magni momenti pro regione⁶³). Anno 1578 Bethlehem est eversum. Redditus ex bonis eius anno 1585: 3581 fl. Loco eius nunc est praedium.

Archivalia perierunt. Supersunt tamen documenta, hanc domum spectantia, hinc inde in aliis archivis, ita in Gem. Arch. Leeuwarden (cf. SINGELS). Confer etiam SIPMA, qui praesertim testamenta praebet. Extat in Prov. Bibl. Friesland in Leeuwarden, MS pretiosissimum, pulcherrime scriptum: Ordinarius O. Praem. in lingua neerlandica, 235 folia (HS 687). Provenit ex monasterio Bethlehem, ca. an. 1560.

Fontes et Litteratura: HUGO I 343, 844 — WAEFELGHEM 35 — *Beneficialb.* 84, 96/99, 100, 107, 158, 177, 180, 185 — MS BRUINSMA fasc. 25 pp — *Chartbk.* I 458, 748, II 14, 210, 278, 282, 283, 287, 290, 292, 565, 865, III 51, IV 292, 863/64, 876 — COTTINEAU 367 — EMMIUS *Fr. Hist.* 804 — GAN 533 — HALLEMA 107 — KRONENBURG III 143 — MATTHAEUS *Anal.* V 246, 250 — MOLL II 2, 34 — *Mon. Bat.* II 152 — *Reg. v. Aanbreng* I 20, 24, 58, 60, 64, 66, 68, 69, 78, 92, 97, 100, 102/06, 108/10, 115, 117, 130/32, 135, 136, 143, 144, 154, 163, 173, 175, 197/99, 228, 247, 248, 253, 255, 256 — MS REITSMA IV 16/17, XX 4 — SCHOENGES, *Acten en Besch.* — SCHO-TANUS *Beschr.* 40, 312, 327 — IDEM, *Gesch.* 101, 147, 387 — SINGELS Nr. 162, 198 a — SIPMA I, 271, 336, 384, 398, 440, 518, II 248, III 21 — SJOERDS III 139 — *Stamboek I* 19, 28, 58, 80, 99, 107, 158, 159, 223, 277, 314, 372, 384, II 153 (nomina monialium nobilium) — *Tegenw. St.* I 349/50, II 288 — de la TORRE XI 192 — v. APELDOORN II 388/90, 392, 406, 429 — v. d. AA, II 358 — v. EIJCK I 144 (enumerat bibliographiam antiquiorem), II 16, 160 — v. HEUSSEN *Ultraj. Leov.* 60 — H. v. R. *Oudh. Gest.* V 97/98, 111 — W. v. THABOR III, cap. XII — WINSEMIUS 137, 164, 175, 310 — WUMKES IV, XXV, 5, 10, 18, 19, 93 — WYBRANDS *Gesta Abb.* cf. ind. — AAU 1883, p. 192.

Priores

Thomas, post 1234

Gesta Abb. 168

Menno 12..

WUMKES 19

⁶²) SUFFR. PETRI, *De Script. Frisiae*, MS 65 in Bibl. Prov. Leovard. dec. 9, bl. 10.

⁶³) *Uynyma Wilkeren*, in P. GERBENZON, *Codex Furmerius (De Urije Fries* 39, p. 88).

Ja . . . 1297	Chartbk. I 130
Yvo 1409	GABBEMA, Cop. I 41
Pibodus 1485	v. BUIJTENEN, St. Vitus (cf. Mariengarde) p. 154
Adrianus inter 1485 et 1506	Gesta Abb. 255
Johannes 1526	SINGELS nr. 162
Johannes Groningen 1547	Gesta Abb. 275
Cornelius Broegel 1594	Chartbk. IV 864

BUWEKLOOSTER B. M. V. et St. Joannes Evangelista

Bouwe-, Buwen-, Bouwecloister, -cloester, -kleaster, Convent van Bouwen, Buwecoweynt, Bwingha claester, Boomklooster, Buwenconvent, Bovoclastrum, Conventus Buonis, -Buvonis, Sepulchrum Stae. Mariae, Mariengraff, Maria's Graff.

Prope Drogeham, in parochia Harkema-Opeinde (Achtcarspelen), in prov. Frisiae, Dioec. Münster, postremo Leeuwarden.

Parthenon, praepositura. Buwo Harkema, laicus quidam coelebs, coepit instituere post annum circiter 1250, cum domesticis et familiaribus suis, vitam claustralem in domo sua, ad normam Ordinis nostri. Annus foundationis 1242, nobis relatus a Gestis abbatum Horti BMV⁶⁴⁾ et a Sibrando Leone⁶⁵⁾, cum veritate vix concordare potest, quia Wilhelmus Turonensis, Ottonis Monasteriensis Episcopi Vicarius, qui secundum laudatos auctores asceterium consecravit anno 1242, munus vicariatus anno demum 1247 suscepit, et quia insuper suspicamur, foundationem Buvonis nonnisi post aggregationem monasterii vicini de Gerkesklooster ad Cistercienses, quae accidit circa annum 1248, Ordinem nostrum legaliter esse amplexam.

Monasterio constituto, Buwo fundator nova aedificia erexit⁶⁶⁾, et fundationem suam subiecit paternitati abbatis Horti B. M. V. Ethelgerus abbas dein sorores de Buweklooster ad tempus misit in Bethlehem, ut in

⁶⁴⁾ *Gesta Abb.* p. 226. Ipse WYBRANDS dicit, hoc datum vix esse exactum.

⁶⁵⁾ WUMKES 18. (Melius habetur in *Gestis Abb.*)

⁶⁶⁾ Aedificia definitiva non stetisse in loco primitivo, concludimus ex facto, quod parochialis ecclesia Harkemakerke (id est locus, ubi Buwo erexerat coenobium), anno 1511 transfertur ad ipsam ecclesiam monasterii, una cum onere, in Harkemakerke erigere capellam, et legendi ibi missam hebdomadariam (RA Leeuwarden, Charta 20. VII. 1558, Reg. Nr. 13)

disciplina Ordinis melius instruerentur, quibus redeuntibus adiunxit turbam decem virginum Bethlehemitarum. Anno 1290, 170 incolae ibi fluctibus erant superstites. Ultimus praepositus se nominari fecit anno 1580 administratorem bonorum, quorum redditus anno 1582 erant 1401 florenorum. Ultima moniales dein partim vixerunt exules Groningae, apud abbatem Marnensem, partim Leovardiae in Hospitale Sti. Antonii. Monasterium disparuit praeter praxatorium, quod, sicut in vicino Gerkesklooster, anno 1629 versum est in ecclesiam et domum pastorem⁶⁷). Anno 1718 haec ecclesia iam erat ruinosa⁶⁸). Hodiedum superest maceria coemeterii et sarcophagus lapideus.

Archivalia: RA Leeuwarden Klst.: 10 diplom. 1484/1580 — Varia in Archivo Hospitalis Sti. Antonii ibidem (cf. REITSMA V 168) — Stadsarch Groningen 1449 nr. 2, cum sigillo praepositi — Statenarch. Leeuwarden 3 dipl. (Ged. St. G F 63, No. VIII) — Delineatio monasterii (1723) vel potius residuorum eius, in Museum Friesch Genootsch. ibidem.

Fontes et Litteratura: HUGO I 431, 844 — WAEFELGHEM 49 — ANDREAEE (vide Gerkesklooster) 105 — *Beneficialb.* 215, 225 — BÜRSTING SCHROER I 414 sq. — BRUINSMA fasc. 17 pp. — BRUNA 10 — *Chartbk.* I 195, 531, 726, II 14, 257, 270, 559, 715, 795, 865, 409, 558, 565, III 51 — COTTINEAU 541 — EMMIUS *Fr. Hist.* 179 — GABBEMA *Waterol.* 101, 102 — GAN II 27 — KRONENBURG III 20 — LEDEBUR 127 — MATTHAEUS *Anal.* III 550, V 265 — *Mon. Bat.* II 26 — OBGronDr nr. 354 — *Reg. v. d. Anbreng* I 217/18 — REIMERS FPU p. 61 — MS REITSMA II, IV 21, V 163/69, VI, XVII 41 — SCHOENGES *Acten en Besch.* 182, 185, 188, 193, 196, 202, 206, 212 — SCHOTANUS *Beschr.* 328, 329 — IDEM, *Gesch.* 138, 147 — SIPMA I 398, 440 — *Tegenw. Staat* I 405, II 233 — v. d. AA II 849 — v. APELDOORN II 119, 387, 393, 402 — v. EIJCK II 35, 205 — H. v. R. *Oudh.* V 106 — P. v. THABOR 274 — W. v. THABOR III 32 — WINSEMIUS 165, 176, 459, 533 — WUMKES IV, 12, 13, 30, 43 — REITSMA, *Stichting van Buweklooster*, in: *Fries. Volksalm.* 1884, 103/12 — R. VISSCHER, *De Archieven van het St. Anthonij Gasthuis te Leeuwarden 1425—1813*, Leeuwarden 1921, p. 86 Nr. 163, 167.

⁶⁷) v. EIJCK II 205

⁶⁸) In Atla Schotani (*Viteelding der Heerlijkheit Uriesland*, edd. HALMA 1718) apparet minuscula „ecclesia collapsa de B.“ — Stellingwerf residua monasterii delineavit anno 1723 (Mus. Fries. Gen. Leeuwarden), sed domus ibi depicta nec videtur esse ruinosa, nec habet speciem praxatorii aut ecclesiae.

Praepositi

Werp 1248/49 ⁶⁹⁾	Rudolphus 1510/29 ⁷⁵⁾
Ulboldus 1408 ⁷⁰⁾	Godefridus Sylvius 1540/58 ⁷⁶⁾
Oldo ca. 1438 ⁷¹⁾	Regnerus Asperen 1558—69 ⁷⁷⁾
Ettelus 1447 ⁷²⁾	deinde abbas in Mariengarde
Oltatus 1449 ⁷³⁾	Nicolaus Jansz van Doccum
Wolbertus —1497 ⁷⁴⁾	1580/92 ⁷⁸⁾
deinde abbas in Merna	

DEVENTER St. Nicolaus

Ecclesia parochialis cum prioratu, pertinens ad bona fundatitia cano-
Sti. Nicolai in Monte Daventriae — Unde Hugo hauserit suam denomina-
tionem „Clostar“ (id est, Klooster), non elucet.

Civitas in provincia Overijssel, Frisiae contigua. Dioc. Utrecht, Postremo
ipsa sedes episcopalis. — Non pertinuit ad circariam Frisiae, sed potius ad
Westfalicam⁷⁹⁾.

Ecclesia parochialis cum prioratu, pertinens ad bona fundatitia cano-
niae Varlarensis in Westfalia. Ecclesia, probabiliter constructa anno
1180, anno 1206 consecrata est ab Alberto Episcopo Rigensi⁸⁰⁾. Hoc eodem
anno lis inter abbatem Varlarensensem et Capitulum Sti. Lebuini Daven-

⁶⁹⁾ WUMKES p. 12. Sibrandus Leo falso dicit eum fuisse praepositum in
Veenklooster. *Gesta Abb.* p. 184 nuncupant eum Wilgripum.

⁷⁰⁾ *Chartbk.* I 368

⁷¹⁾ *Form Pr.* Nr. 285

⁷²⁾ *Chartbk.* I 531

⁷³⁾ Stadsarch. Gron. 1449, Nr. 3 — Forsitan „Ettelus“ est corruptela, et Oldo.
Oltatus et Ettelus sunt una eademque persona!

⁷⁴⁾ HUGO II 240 — Vide infra apud Mernam.

⁷⁵⁾ MS REITSMA V 163

⁷⁶⁾ WUMKES 30, *Chartbk.* II 795. Secundum REITSMA l. c. non est idem
ac abbas Horti Stae. Mariae eiusdem nominis.

⁷⁷⁾ ibidem

⁷⁸⁾ Arch. St. Anth. Gasth. II 671 — MS REITSMA V 163

⁷⁹⁾ Prioratus dependentes ab abbazia quadam longe dissita, adducimus apud
eam circariam, in cuius regione sunt siti, ut fecimus v. o. apud sic dictos
„alien priories“ in Anglia (v. supra p. 43, 87, 88)

⁸⁰⁾ Aggregavit capitulum ecclesiae suae cathedralis Ordini nostro, vide vol.
I 411

triae terminatur compositione pacifica, et statuitur, ecclesiam Sti. Nicolai abhinc administraturum iri a priore et tribus capellanis ad nutum abbatis. Ad bona prioratus etiam spectabat ecclesia incorporata de Epse. Prior, qui habuit ius sigillandi, „cum fratribus divinas laudes ad Ordinis tenorem exequatur“⁸¹⁾. Cum illis initio certe adiungebantur aliqui conversi, ad tempus probabilius erat domus vere formata, etsi ultimis saeculis certe nil aliud esset nisi mera domus parochialis. Anno 1580 ecclesia facta est acatholica, sed prior adhuc per decennium fere in civitate resedit. Ecclesia, quae est valde pulchra, duabusque turribus ornata, integra subsistit ut parochialis protestantium.

Archivalia: Fürstl. Salm-Horstmarsches Archiv Coesfeld nr. 235, 272, et copiae diplomatum in copiaro Varlarensi — Rijksarch. Zwolle (Dipl. an. 1206) — Gem. Arch. Deventer Nr. 250.

Fontes et Litteratura: (cf. ad hoc vol. I, 144/47, 197) — HUGO I 523, prob. 409/10 — BROM, *Arch. Italie* I 1713 — IDEM, *Bull. Traj* 363, 872 — GAN 465 — *Mon. Bat.* II 46 — *Ned. Klo. Zeg.* 38/39 — OBStUtr II 573 — POTTHAST 22396 — *Reg. Utr.* 1301/40 Nr. 1 — MS REITSMA XVII — SCHMITZ KALLENBERG 77 — *Inv. der Nichtstaatl. Archive Westfalens*, Beib. I, U. 2, 97/ 169 — SLOET 971, 1096 — VERMEULEN nr. 51 — VLM VII 32 — DARPE, *Cod. Trad. Westfal.* (1907) pp. 83 ff. — G. DUMBAR *Kerkelijk en wereldlijk Deventer*, Dev. 1732, I 451/56 — J. LINDEBORN, *Historia episcopatus Daventriensis*, Köln 1670, p. 89 — N. B. TENHAEFF, *Diplomatische Studien over Utrechtsche Oorkonden der X tot XIIe eeuw*, Utrecht 1913, p. 207 — G. J. Ter KUILE, *Bijdragen tot een oorkondenboek van Overijssel 1200/50*, I, in *Uersl. Meded. Overijsselsch Regt en Gesch.* LXV (1950) p. 25 nr. 117 — v. DOORNINCK, *Cameraarsrekeningen van Deventer 1337/87*, Deventer 1888/1908, I 22, II cf. ind. xxxvij, III 21, 290, 302, 355, 373, 467, IV 43 — P. WUBBE, *Het Archief der Abdij te Ter Hunnepe*, Den Haag 1931, Nr. 51, 54, 322 — AAU 1911: 198, 357, 361/66, 404, 1930: 267, 272, 297 — BOB 1911: 147/52, 1915: 74, 284. —

Priores

Theodoricus	1350	(HUGO, forte est idem ac Dietrich v. d. Horst, RAMACKERS in <i>Anal. Praem.</i> V 329)
Albertus Cuer	1392	HUGO l. c.
Matthaeus	1436	REITSMA XVII ⁸²⁾
Roelof Strick	1460	ibidem
Jan van Graes	1494/98	ibidem. Sec. HUGO: 1517

⁸¹⁾ HUGO l. c.

⁸²⁾ REITSMA contendit nomina huius prioris, et sequentium invenisse in Archivis in Zwolle.

Gelmar v. Beckum	1515	ibidem. Sec HUGO: 1517
Jan v. Remen	1517/21	ibidem
Gerhard v. Remen	1521-27	HUGO, RAMACKERS 330
(deinde praep. in Varlar)		
Johannes Enckelsen		HUGO
(probabiliter est idem ac Jo-		RAMACKERS l. c.
hann von Kückelsheim, ca. 1550)		
Hermann v. d. Clooster	† 1579	HUGO, RAMACKERS l. c.
Wolter v. Heuvel	res. 1587	ibidem
Henricus v. d. Capellen	res. 1587	ibidem
Everardus Voss	1587-	ibidem

D O K K U M SS. Bonifacii et Pauli⁸³⁾

Dochem, Dockem, Dockinga, Doeccum, Doccum, Dockinghe.

Oppidum in pago Ostergo, Frisia, Dioc. Utrecht, postremo Leeuwarden.

In loco ignoto juxta Doccum, ubi martyrium subierat Stus. Bonifacius, monasterium O. S. B. antiquitus fuerat erectum⁸⁴⁾. Post annum 1163 Tadeo sive Taco quidam cum pluribus sociis se segregavit a communitate Horti B. M. V. nuper fundata, et novam canoniam instituit. Quod videtur esse factum in loco supradicto, renovando coenobium illud perantiquum, tunc temporis totaliter vel fere extinctum. Postea vero haec nova canoniam divisa est in Doccumensem et Marnensem. Quandonam hoc factum est, et quando hae domus formaliter Ordini se adiunxerint et paternitati abbatis Steinfeldensis se subiecerint, non est certum, sed videtur esse factum ante annum 1200. Nihil probat, hoc accidisse adhuc tempore Beati Frederici (ante 1175). Initio Doccumense coenobium erat praepositura, probante Necrologio Tongerloensi, et ut de more in Frisia, monasterium vere duplex. Teste Emone, sub fine saeculi XII, abbas quidam de Doccum factus est praepositus in Barthe. Insolitum est omnino, abbatem

⁸³⁾ Numquam habuit patronos SS. Augustinum et Norbertum, ut primus asserit *Oudh. en Gest.* p. 102

⁸⁴⁾ Probabiliter post annum 763 (MGH SS II 331, cf. *Oorkb. St. Utr.* I 51, 53). Quod dicunt hac de re OCKA SCHARL p. 75, et SCHOTANUS Besch. 249, vix fide est dignum. Num hoc coenobium fuerit vera abbatia, et quamdiu extiterit, non constat. Certe hic locus martyrii erat antiquissimum sanctuarium totius regionis. Rationes, cur recenter supponatur, illud fuisse in Vrouwtenberghe juxta Doccum, vide infra suo loco sub dubiis.

quendam descendisse ad gradum inferiorem. Opinamur hoc esse factum ex gravi ratione: schisma videtur esse ortum, cum Steinfeldenses visitatores imposuissent quasdam innovationes, praesertim separationem mulierum a viris. Tunc abbas iste probabiliter cum religiosi, in indignatione cum eo concordibus, secessit in Barthe, ubi vetus systema retinuit. Forte iam antea Merna fuerat orta ex simili dissensione⁸⁵⁾.

Quae reformatio ad normam Steinfeldensium fuisse perfectam nonnisi post annum 1200, et fuisse aequiparatam ab illis foundationi prorsus novae, elucet forte eo ex facto, quod Hugo, hauriens ex fontibus archivi Steinfeldensis⁸⁶⁾, dicit canoniam Sti. Bonifacii anno demum 1204 esse fundatam, et canonicos Steinfeldenses eo esse profectos. Probabiliter hic annus 1204 indicat translationem canoniae a loco „ignoto“ juxta Dokkum, de quo mox loquemur, in ipsam civitatem. Translationis causa, ut eodem anno in Merna, erat proculdubio separatio sexuum. Quid contigerit sororibus huius canoniae, non est certum. Pars earum videtur secessisse cum abbate suo in Barthe. Constat abbatiam Sti. Bonifacii habuisse postmodum, ut aliae abbatiae nostrae circariae, suum parthenonem adiunctum, et quidem saeculis XV et XVI in vicino Weerd. Quod iam satis probat, monasterium primitus fuisse duplex. Quenam fuerint fata sororum Weerdensium primis saeculis, et ubinam degerint, cum certitudine dici nequit; relinquitur ad coniecturas. Secundum hypothesim P. Bruna, canoniam virorum translata est ex Vrouwtenberghe in oppidum ipsum Doccumense, relinquens moniales in Monte Mariano⁸⁷⁾. Abbas Doccumensis bissextili quoquo anno, erat archidiaconus in Doccum, Holwerd et Gast⁸⁸⁾, insuper erat parochus natus ad Stum. Martinum in Doccum,

⁸⁵⁾ Quam hypothesim fusius exponimus supra in praefatione.

⁸⁶⁾ Annalista Ordinis HUGO, de abbatibus Doccumensi et Mernensi, sicut et de nonnullis earum filialibus asceteriis, materiam praebet interdum inopinatam, multos abbates et varia facta adducens, de quibus ceteroquin ex fontibus Frisiae nihil constat. Hactenus auctores indigenae hanc materiam praeterierunt; immo in Ordine putabatur, Annalistam hac in re nulla fide esse dignum. Ex scriptis tamen eius, Nanceii relictis, (vide supra, p. 14 Ad nos attinet praesertim MS 992 XV 249/78, XVII 237 sq) patet, hanc materiam provenisse e Steinfeld, cuius abbates semper arcta in relatione erant cum circaria Frisiae. Fontes illi Steinfeldenses, praesertim necrologium, non iam inveniuntur, et apparet, Annalistam bene fuisse instructum ex illis, ita ut generatim ei fidem praebere possimus.

⁸⁷⁾ Toelichting l. c. — Quam hypothesim allicientem fuse exponimus infra apud Vrouwtenberghe, sub dubiis.

⁸⁸⁾ MS BRANDSMA, quod excursus optime elaboratum continet de hac canoniam, Gast est idem ac Westergeest, de quo hic infra, et p. 226.

quam parochiam per duos vicarios ex Ordine desservire solebat. Possedit canonici etiam dimidiam partem ecclesiae in Holwerd, sicut et ecclesias parochiales in Roodkerk (Readtsjerk), Westergeest et Engwierum, quas pluries canonicis suis administravit. Subditi erant paternitati abbatis Sti. Bonifatii parthenones sequentes: Weerd (prioratus), et praepositurae Kusemer, Palmar, Barthe, Hopels, Veenklooster et Koldinne. Numerum incolarum monasterii fuisse ingentem adhuc in fine istius saeculi, elucet e facto, quod post diluvium anni 1287 400 eorum erant superstites.

In ecclesia abbatiali colebantur reliquiae insignes Sti. Bonifatii, ita viscera, calix, pedum, casula et evangeliarium ab ipso conscriptum⁸⁹⁾. Quae omnia, sicuti sic dictus Fons Sti. Bonifatii, et reliquiae sociorum eius, maximo erant in honore, et quotannis attrahebant undique peregrinos. Bona abbatiae erant 1565 jugera (vulgo pondematen), proventus ex illis anno 1585: 2388 fl. Anno 1572 monasterium est exspoliatum et combustum, anno 1580 suppressum. Abbas et aliqui religiosi secesserunt exules in Groningam, ubi post annum 1585 praepositus de Kusemer adhuc electus est in abbatem Sti. Bonifatii. Ecclesia diruta est paulo post (1589, ultima residua 1699⁹⁰⁾), turris tamen, altitudinis 200 pedum, substitit ad annum usque 1832. Monasterium paulatim destructum est. Orphanotrophium hodie in loco abbatiae existens, videtur continere partes et muros aedium illius. — Anno 1653 Capitulum Generale abbatiam Doccumensem „in effigie“ univit Steinfeldensi.

Archivalia: RA Leeuwarden, Klst. 15 chartae 1447/1603 — Arch. Fr. Genootsch. ibidem, Coll. Burmania Eysinga 47 — StA Aurich 1 dipl. (1448) — Diplomata dispersa, hanc canoniam tangens cf. FEITH, *Reg. Gron.*, SIPMA, BROM *Bull. Traj., ObGronDr.*, De SITTER.

Imagines civitatis ex annis 1580/1664, in quibus residua aedium et turris bene discernuntur, apud BRAUNIUM, *Civitates Orbis terrarum*, et SCHOTANUM *Beschr. van Friesl.* BLAEU *Tonneel der Steden*, GUICCIARDYN *Belgii descriptio* 12, Ubbonem EMMIUM ed. fol. 1616. Variarum picturarum

⁸⁹⁾ Quem librum anno 1582 abbas Fuldensis O. S. B. in ultimo momento salvavit a manibus haereticorum, et in suam abbatiam abstulit, ubi hodie asservatur. (M. SCHOENGEN, *Neerlandica in Belgische Archieven*, *Ned. Archievenblad* XVII, 1908/09, p. 217) — Ceteroquin reliquiae supradictae censentur fuisse plus quam dubia.

⁹⁰⁾ Cum, anno 1705, fundamenta ecclesiae essent effossa, puteus, magnus thesaurus auri, et complura pretiosa (a canonicis forte abscondita) sunt inventa. Cf. enarrationem in MS Hesman in Archivo Doccumensi.

turris, et aedium (saec. XVIII/XIX) habentur in Mus. Fries. Genootsch. Leeuwarden.⁹¹⁾

Fontes et Litteratura: HUGO I 377/80 — WAEFELGHEM 221 — *Beneficiaalb.* 155, 160, 163, 164, 171, 176, 179, 186, 189, 191, 203, 232 — BROM, *Archiv. Italie* I 36 — IDEM, *Bull. Traj.* 107, 108, 33, 2269 — IDEM OBStUtr III 1216 — MS BRUINSMA fasc. 42 pp. — BRUNA 13 — *Chartbk.* I 88, 130, 195, 325, 435, 521, 523/24, 530, 694, 713, 748, II 2 10, 225, 232, 258, 272, 283, 285, 287, 289, 293, III 51, 184, 465, 485, 590, 917, IV 8, 29, 31, 147, 863, 876 — COTTINEAU 978 — DIRKS 287/89, 298 — DRIESSEN I 25, 89, 132 — EMMIUS 509 — FEITH, *Reg. Gron.* I 251, 202, HS 1494 nr. 42 — FEITH, *Warfsc. Oord.* 48 — *Form. Pr.* Nr. 230, 237, 279, 284, 319, 325 — FRIEDLAENDER 57, 73, 295, 298, 301, 305, 309, 310, 312, 566, 577, 587 589 — GAN II 28 — GOOVAERTS I 303, III 107 — HEERINGA *Rek. Utr.* II 215 — JORRITSMA 67/71 — *Mon. Bat.* II 58, 99 — MUL-
LER *Reg. Rek.* 699 (1333), 2235 — *Ned. Klo. Zeg.* 39/42 — *OBGronDr.* cf. ind. — POTTHAST 7219 — PRESSUTTI 4329, 5431, 7392 — *Reg. v. Aanbr.* I 78, 102, 115/17, 120/25, 129, 130, 132, 136, 138, 140, 142, 145, 148, 149, 152, 154, 156, 158, 160/61, 163, 166/69, 182, 184 — MS REITSMA II 5, III 34, IV, 118/20, XIX 99, 126, 140, XX 4, 11 — *Rep. Germ.* II 230 — RICHT-
HOFEN II 622, 623, 739 — SCHOENGEN *Act. en Besch.* 182, 184, 187, 192, 196, 205, 212 — SCHOTANUS *Beschr.* 298 — IDEM *Fris. Hist.* 147, 765 — SIPMA I 34, 98, 235, 271, 384, 398, 440, II 28, 89, 103, III 21, 22 — De
SITTER 70, 76, 291 316 — A. STRATINGH VENEMA 328 250, 327/29 —
Tegenw. St. I 235, II 266, IV 521 — De la TORRE 194 — v. d. AA III 362 —
v. APELDOORN I 208/09, II 50, 119, 314, 386, 392, 401, 02, 461/66, 471 —
v. ELJCK I 132, II, 8/9, 138/40 — H. v. R. *Oudh. Friesl.* V 102 — W. v.
THABOR, 4, 67, 86 — WINSEMIUS 105, 172, 176, 249, 259, 310, 565/66 —
WUMKES III, I, 5, 43, 68, 82, 92, 93, 58, 58, 60, 71, 80 — WYBRANDS
Bloemhof 26, 62, 105, 163 — IDEM, *Gesta Abb.* 37 — H. BRA (Ed. J. G. OT-
TEMA) *Beschrijving der Waalsche Furie te Dokkum in het jaar 1572*, in: „*De
Urije Fries*“ VI (1853) 131/52 — A. HALLEMA, *St. Bonifacius en het Bonifa-
ciusklooster te Dokkum*, in: „*Het St. Bonifaciusboek*“, Nijmegen-Utrecht 1927,
63/90 (Rec. Anal. Praem. IV 439) — AAU 1888 p. 348, 1895 p. 288, 351, 1906
p. 192 p. 243, 1929 p. 130, 1930 p. 317, 1937 p. 516. —

⁹¹⁾ Ibi habetur etiam mappa Frisiae, a Jacobo van Deventer, geographo im-
periali, anno 1550 delineata, in qua nostra canonica, sicut et aliae vicinae,
ut Vrouwtenberghe, minuscule discernuntur.

Series abbatum

Otto praepositus ⁹²⁾	Cuno ⁹⁸⁾
Thomas ca. 1204? ⁹³⁾	Meinoldus ⁹⁸⁾
D..... 1217	Walkardus ¹⁰¹⁾
Th(eodoricus) 1224/28 ⁹⁴⁾	W..... 1297 ¹⁰²⁾
H.....	Wilgredus ⁹⁶⁾
Tado (Thiduardus) 1230	Proptetus ⁹⁸⁾
Rothuardus 1231/42 ⁹⁵⁾	Menardus 1307 ¹⁰³⁾
Metellus ⁹⁸⁾	Gerbrandus 1333 ¹⁰⁴⁾
Gerbrandus 1269 ⁹⁷⁾	Tijtard 1355, 1374 ¹⁰⁵⁾
Pontetus ⁹⁸⁾	Rembertus 1385 ¹⁰⁶⁾
Bernardus ⁹⁸⁾	Tibrandus ⁹⁸⁾
Rothuardus ⁹⁹⁾	Richardus ⁹⁶⁾
Follerius ¹⁰⁰⁾	Siffridus 1409—22 ¹⁰⁷⁾

⁹²⁾ Necrol. Tongerloense 27. X. — Num Taco fundator factus sit primus praepositus in Doccum, nescimus, sed est possibile.

⁹³⁾ HUGO dicit eum fuisse primum abbatem, quod videtur hausisse e necrologio Steinfeldensi. Forsan e praeposito evectus erat in abbatem. Hunc Thomam esse eundem, ac abbatem illum secedentem in Barthe circa annum 1204, videtur nobis minus probabile, potius erat successor illius, HUGO I 378 confundit Thomam cum Th (iduardo), authentice annis 1224/28 occurrenti, quem invenerat apud v. HEUSSEN.

⁹⁴⁾ Forte D... (Emo, ed FEITH p. 96), Theodoricus (*OBGronDr* 71, 89), Tado (*WUMKES* 8) et Thiduardus (*Gesta Abb.* 150) sunt una eademque persona. Manet tamen difficultas, quod secundum HALLEMA (p. 76, nullo allato fonte) H... quidam erat successor Theodorici, pro quo inter Tado-nem et Rothuardum vix esset locus.

⁹⁵⁾ Emo 186, HUGO

⁹⁶⁾ Abbates. quos indicamus absque anno, inveniuntur apud HUGO, secundum necrologium Steinfeldense. Nonnullos ex illis etiam ex fontibus indigenis confirmare potuimus. Quia interdum Hugo ipse annos indicat, sequimur eius ordinem.

⁹⁷⁾ EMMIUS XI, 165 — WYBRANDS *Bloemhof* 147

⁹⁸⁾ HUGO. Probabiliter rectius: Poptetus (nomen in Frisia communis)

⁹⁹⁾ item. Videtur esse idem ac supra pro annis 1231/42

¹⁰⁰⁾ HUGO. Probabiliter rectius: Folkerus

¹⁰¹⁾ item: Volkardus

¹⁰²⁾ Chartbk. I 130 — Forte est idem ac Volkardus vel Wilgredus

¹⁰³⁾ *De Urije Fries XVI* 159. Nomen eius invenitur in campana ecclesiae de Roodkerk.

¹⁰⁴⁾ MULLER *Reg. Rek.* I 418, *Chartbk.* I 195

¹⁰⁵⁾ *OBGronDr* 440, COLMJON nr. 352

¹⁰⁶⁾ HUGO

¹⁰⁷⁾ WUMKES 58, *Chartbk.* I 435, RA Leeuwarden, Klaarkamp I 73

Monasticon Praemonstratense, Editio Prima, Tomus II, 1952

Uilko 1422—39¹⁰⁸)
Wilhelmus (Wittia) 1441/49¹⁰⁹)
Petrus 1451 vel 52¹¹⁰)
Johannes 1456¹¹¹)
Jacobus de Montfort 1465/88¹¹²)
Joannes de Duveland
1488—1505¹¹³)
Wolter 1511/17¹¹⁴)
Ignotus obiit 1525 vel 26¹¹⁵)
Dirk (Ammes?) v. Loenen
1543/47¹¹⁶)

Hendrik v. Zutphen 1547—50,
depos.¹¹⁷)
Dirk (Ammes?) v. Hattum
1550—53¹¹⁸)
Hendrik v. Kessel 1553—80,
† 1585¹¹⁹)
Theodoricus Annius, electus inter
an. 1585 et 90 (antea praep. in
Kusemer¹²⁰)

